

Šlo o bezpečnost a šanci pro Iráčany

Za odůvodněný a svým způsobem i nutný považuje spojenecký útok na Irák sociolog Ivan Gabal (věk...). Gabal má zkušenosti s velkou tuzemskou politikou ze začátku devadesátých let, kdy vedl kampaň Občanského fóra a pracoval pro prezidenta Václava Havla. Má zkušenosti s politickými analýzami a průzkumy veřejného mínění, kterými se profesionálně zabývá. A v době, kdy rozhovor vychází je shodou okolností v Kuvajtu, navštěvuje Basru a může alespoň částečně na vlastní oči posoudit, jaké důsledky pro Irák válka měla.

- *Byl útok na Irák odůvodněný, nutný?*

Odůvodněný ano, nutný nikoli. Odůvodněný vůlí a potřebou vynutit si platnost norem a rezolucí OSN. Nutný nikoli do doby, než by Irák vyvolal další bezpečnostní krizi v regionu nebo začal ještě masivněji podporovat terorismus.

- *Znamená to, že se útoku dalo vyhnout? Třeba podle scénářů, které předkládaly nebo naznačovaly Francie, Německo, RB...?*

Útoku se šlo vyhnout, tak jako jsme se mu vyhnuli v roce 1991, kdy byl mandát k osvobození Kuvajtu, ale nebyla chuť totálně porazit Saddáma a změnit poměry v Iráku silou. Američané dnes napravují svou tehdejší nepřipravenost. Útoku se bylo možné vyhnout i kompaktním tlakem demokratických zemí podpořeným srozumitelnou vojenskou hrozbou. Francie a Německo však byly jiného názoru a neměly zájem na svržení Saddáma.

- *Rozumím tomu tak: vojenskou sílu bylo nutné použít tehdy, když se ukázalo, že není reálné svrhnout nyní Saddámův režim jinak. Jak se tohle řešení jeví po válce?*

Při pohledu na situaci Iráčanů se mi útok již nejvíe jeví jako možnost, ale jako nutnost. Saddám svou zemi zničil, Iráčanům vnutil animální poměry, v kterých důstojně přežili jen členové strany, armáda a milice. Pro ostatní se Irák stal životem na odpadcích, bez nároku na cokoli, lékařskou péči nebo obuv pro děti nevyjímaje. Přitom to bývala prosperující, sekularizovaná země s vlastní střední vrstvou, kam i Kuwaitané jezdili za volným časem. Toto nebyla věc, kterou by vyřešili zbrojní inspektoři, toto nebyla věc, která by vadila OSN. Musím uznat, že Američané, když si nakonec vytýčili změnu režimu jako hlavní cíl, měli pravdu.

- *Ale Irák není zdaleka jedinou zemí, která likviduje vlastní lidi a je navíc nebezpečná. Tak proč právě Irák a nikoliv Korea či další diktátorské režimy disponující zbraněmi hromadného ničení?*

To je zajímavá otázka. Komunistická vojenská junta má na dosah nukleární zbraň a pravidelně demonstruje, že má i nosiče, které ji doručí až do Japonska. Její použití by vyvolalo konflikt zbraní hromadného ničení, takže v úvahu připadá spíše jen diplomatický tlak a humanitární pomoc Kimovu režimu, který rovněž svou zemi zdevastoval a uvrhl do humanitární katastrofy. Máme na vybranou jinou alternativu? Nechce se nám platit? Dokáží to Američané vyřešit za nás? Můžeme spoléhat na OSN? To jsou otázky, které máme na stole bez patřičných odpovědí. Nechceme-li být překvapeni "americkým" řešením, měli bychom se situací zabývat.

- *Právě - jaká je další perspektiva? Nebudou pokračovat "americká řešení", nebo-li další výboje? Je reálný útok na Sýrii? Někdo dokonce hovoří o budování nového impéria...*

Svržení Saddáma je a bude především šance pro samotné Iráčany. Spojeným státům v Iráku nešlo o naftu, jak se mnozí domnívají. Šlo o bezpečnost a takové změny v regionu, které neutralizují zde kořenící terorismus. Dnes se bezpečněji cítí Kuwait, Jordánsko, Izrael i další menší státy regionu. Sýrie má rovněž baasistický režim a spekuluje se do jaké míry pomáhala Iráku porušovat rezoluce OSN. Proto se jí vojenská likvidace totalitního režimu v sousedním Iráku samozřejmě dotýká. Bude zajímavé sledovat jaké závěry si Syřané z případu Iráku vyvodí. Pokud jde o americký postup, nemyslím, že by jejich cílem bylo okupovat nebo ovládat země středního východu. Zdá se však, že Američané míní vážně svá slova o tom, že hodlají učinit tento region bezpečnější tlakem na jeho demokratizaci, tlakem na větší otevřenost a překonání dědictví studené války, kdy velmoci ochotně akceptovaly diktátory, zkorumpované a destruktivní režimy i poloteroristické organizace, jen když byly loajální k tomu či onomu bloku. Afghanistan, podpora mudžáhidů a Talibanu byly pro Američany dostatečně drsnou zkušeností.

- *Co to vše znamená pro mezinárodní rovnováhu sil a systém mezinárodních institucí a mezinárodního práva? Nevstoupili jsme do epochy, kdy USA budou jednostranně rozhodovat bez ohledu na mezinárodní společenství?*

OSN v irácké krizi nebyla místem řešení, ale místem politikaření. RB ztratila autoritu, nejen americko-britským

krokem, ale záměrným zablokováním RB ze strany Francie, Německa a Ruska. Nešlo o prvé selhání OSN od konce studené války. Ještě tragičtější byl případ Srebrenice, kde holandské modré helmy asistovaly srbským oddílům v selekci 6.000 později postřílených mužů a dětí. Dnes se spoluodpovědnost sice vyšetřila v Holandsku, ale nevyšetřuje se v OSN, protože tam nikdo odpovědnost za následky nečinnosti nenese. Paralyzující vliv OSN jsme pocítili i my, když jsme se v irácké krizi, nešťastně svázali podmínkou další rezoluce OSN. Organizace, v které světové společenství řeší své vážné problémy je rozhodně potřebná. OSN však v poslední dekádě nelze spojovat s řešeními, ale s obstrukcemi a nečinností, včetně tak skandálních záležitostí jako je libyjské předsednictví v Komisi pro lidská práva. O potřebě reformy OSN i Rady bezpečnosti se mluví již mnoho let, pozice OSN v průběhu irácké krize však ukazuje, že k faktickým změnám nedošlo.

- A jaká je vlastně současná americká politika? Je oprávněná vlna kritiky, kterou na neokonzervativce vysílají některé evropské země a část intelektuálů – že je to politika agresivní, paranoidní, jednostranně velmocenská, primitivní, okázale spjatá s vírou, pro Evropu nepřijatelná? Dokonce jsem se setkal s termínem talibanizace americké politiky...

Amerika je od 11. září ve válce, my v Evropě ne. Z toho vzniká řada problémů, které se jeví jako hodnotový rozchod Evropy a Ameriky. Američané ale mají jednu neevropskou vlastnost, nedělají tutéž chybu dvakrát. Po skončení války se bude nemilosrdně diskutovat postup stávající i minulé administrativy včetně smysluplnosti sankcí proti diktátorskému režimu, jejichž důsledky dopadly především na obyčejné lidi a nepřímo posílily jeho totalitní a partajní charakter, který dal přednost zbrojení před obživou, vzděláním i lékařskou péčí pro obyčejné lidi. To myslím byla chyba, kterou si bude muset americká politika rozebrat. Na druhou stranu je cenné, že Amerika dokáže být důsledná. Vzpomeňme, když nedbala na mohutné demonstrace Němců proti rozmístění Pershingů a Tomahawků jako odpovědi na sovětské SS20. Amerika vnutila vojensky demokracii Německu, Itálii a Japonsku. A víme jak odlišně se věci vyvinuly v sovětské a v americké sféře vlivu.

- Jak vnímáte reakce české veřejnosti? Obstála česká politika? Není překvapivé, že tu nebyly žádné významnější demonstrace a protesty proti válce, přitom podle průzkumů byla nadpoloviční většina lidí proti?

Myslím, že česká politika svými praktickými kroky obstála. Umíme být užiteční, dokážeme vyslat a udržet své jednotky v zahraničí. Pomohli jsme Slovensku, pomohli jsme Kuwaitu i vojenské koalici, získali jsme respekt a profesionální kredit v regionu, naše účast pomůže překonat humanitární krizi v britském jižním sektoru a v Basfě. Co vidím jako problém je, že vstup do globální bezpečnostní politiky, který jsme prakticky udělali, je extrémně náročný na kompetenci, výkonnost a mezinárodní orientaci domácí politiky. To zatím nemáme a proto také nemáme pro takovouto ambiciózní politiku ani zázemí veřejného mínění.

- Jak se to projevilo?

Česká veřejnost měla rostoucí pochybnosti, které včas nikdo z politiků neargumentoval. Rozchod mezi vnější výkonností a vnitřními poměry země není dlouhodobě únosný. Intenzivní zahraniční angažovanost musí vycházet z pevného zázemí doma, z jasného vědomí toho, co chceme dosáhnout, ze sdílení těchto cílů na domácí scéně a z jejich komunikace s veřejností. Nevystačíme ani se slepým následováním Američanů, ani s neustálým zdůrazňováním toho, co nechceme, čeho se bojíme, s čím a s kým nechceme. Potřebujeme více domácí diskuse, odborné i parlamentní, a méně partajničení. Rozval, v kterém se ocitla vládní ČSSD, byl na pokraji pádu kabinetu, a byl důsledkem vnitrostranického ideologického střetu, manipulace a zkeslování fakt a nikoli věcného posouzení situace. Bylo možné věci nedělat, bylo možné se cílevědomě operace neúčastnit, ale dělat, účastnit se, riskovat životy lidí a pak proti tomu přijímat rezoluci, to je nejen hloupost a švejkování, ale znehodnocuje to mnohé z toho, o čem se mezinárodně pokoušíme, naši důvěryhodnost v prvé řadě, práci našich lidí i naše peníze v neposlední řadě.

- Jaké jsou perspektivy zahraniční politiky České republiky? Je reálný rozpor v tom, zda budeme blíže USA nebo EU?

Bud' se vydáme do společenství dynamických zemí jako je Holandsko, Dánsko, Španělsko, které světovou politiku dělají, místý s Američany, místý s někým jiným, nebo propadneme do středoevropského provincialismu jako se to stalo Rakousku nebo Německu, v ostrém kontrastu s Polskem. Tento podstatný rozdíl bývá u nás zakrýván tím, že atlantická a evropská orientace jsou stavěny proti sobě jako alternativy. Evropská je chápána jako úkryt -pohodlnější, bezpečná a pasivní, zatímco atlantická jako angažovaná, konfliktní a riziková. Nejde ale o to, zda blíže USA nebo EU, ale kde v daném případě leží náš zájem a možnosti. Ekonomicky, právně i správně jsme ukotveni v Evropě, bezpečností v atlantických vztazích a nevidím v tom problém. Jde o to, jakou politiku budeme dělat vůči EU a jakou vůči Americe, nikoli zda naše politika bude "evropská" nebo "americká". Zejména musí být srozumitelná a konzistentní, doma i v zahraničí.

- Ale nehraje roli přece jenom i to, že jsme malá země s tradičním pocitem, že nakonec stejně nic nemůžeme ovlivnit?

Podstatnější, než rozdíl mezi velkými a malými zeměmi, dnes je rozdíl mezi aktivními a pasivními. Velcí to nemají snadnější. Málodko by dnes chtěl být v kůži Američanů, s jejich globální odpovědností, nebo Francouzů s jejich globální ostudou. Z toho ale nevyplývá, že se máme zamknout doma a zhasnout světlo. Leccos už umíme. Zamknutí doma s vypnutým světlem už jsme byli. Propad do pasivního, sebestředného a provinčního fňukání nám může vynést leda návrat komunistů k výkonné moci s citelným okleštěním demokracie a prozápadní orientace země. Celkově máme po irácké krizi nakročeno do elitní skupiny zemí, které se pokouší o řešení vážných problémů dneška. Můžeme tento krok dokončit nebo před vysokou laťkou couvnout a naříkat nad bezohledností mocných nebo na těžký osud malých.

MICHAL KOMÁREK